

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1928

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΦΩΚΙΩΝ ΝΕΓΡΗΣ

Κυρίαί και Κύριοι (*)

Ὁ βίος τοῦ Φωκίωτος Νέγρη ὑπερῆξε τόσο μακρὸς, τόσο πλήρης καὶ τόσο πολυσχιδῆς, ὥστε πρὸς ἀπεικόνισιν αὐτοῦ χρειάζονται πολλαὶ σελίδες καὶ πολλοὶ κάλαμοι. Ὅντως δ' ὁ Ἑλληνικὸς Σύλλογος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀπεφάσισε νὰ τῷ ἀφιερῶσθαι ἐν Δελτίῳ του, ὅπου ὁ ἀνὴρ θὰ μελετηθῆ καὶ εἰδικώτερον, ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κοφινᾶ, ὡς μηχανικὸς ὑπὸ τοῦ κ. Δοανίδου, καὶ ὡς γεωλόγος ὑπὸ τοῦ καθηγῆτοῦ Κτενᾶ. Σήμερον, εἰς τὰ τριάκοντα λεπτὰ ἄτινα διαθέτω, θ' ἀρκεσθῶ εἰς ἀμυδρὰν σχιαγραφίαν.

I

Ὁ Φωκίων Νέγρης ἐγεννήθη πρὸ 82 ἀκριβῶς ἐτῶν, τὴν 1/13 Ἀπριλίου 1846. Ὁ πατὴρ του Κωνσταντῖνος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διορισθέντων ἅμα τῇ ἰδρύσει τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητῶν (ἐδίδασκε τὰ μαθηματικά), κατήγετο δ' ἐκ τῆς Φαναριωτικῆς οἰκογενείας ἣτις εἶναι γνωστὴ ἐκ δύο Θεοδώρων Νέγρη, τοῦ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἀκμάσαντος μεγάλου Ποστέλνικου, καὶ τοῦ κατὰ τὰς πρώτας Ἐθνοσυνελεύσεις τῆς Ἑπανάστασεως σπουδαίου πρόσωπον διαδραματίσαντος. Ὁ δεῦτερος οὗτος δ' ὄμως ἐσφαλμένως φέρεται (1) ὡς πάππος τοῦ Φωκίωτος ἦτο ἀπλῶς μέγας θεῖος του.

Ἰδὼν τὸ φῶς ἐν Ἀθήναις, ὁ Φωκίων ἀπῆλθεν ὀκταετῆς εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἔμεινε σπουδάζων ἐπὶ 29 ὁλόκληρα ἔτη. Θρυλικαὶ ἐπὶ μικρὸν ἦσαν μεταξὺ τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων αἱ σχολικαὶ του ἐπιτυχίαι, διό-

(*) Κατὰ τὴν ἐτησίαν συνέλευσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Συλλόγου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὁ πρόεδρος αὐτοῦ καθηγητῆς καὶ ἀκαδημικός κ. Α. Μ. Ἀνδρεάδης, ἔλαβε τὴν σκιαγραφίαν τοῦ προκτόχου τοῦ Φωκίωτος Νέγρη. Τὸν λόγον τοῦτον διττῶς ἀνδραγάδα, καὶ διὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ σκιαγραφουμένου καὶ διὰ τὰ γνωστά χρίσματα τοῦ ρήτορος, — μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐντόσο σπάνιον παρ' ἡμῶν: ἡ εἰδικότης, ἡ compétence, — προκαλέσασθαι τὸν δικρατέτη φίλον μας καὶ συνεργάτην νὰ μᾶς τὸν δῶσθαι, διὰ νὰ δημοσιουθῆ τὸ πρῶτον εἰς τὴν «Νέαν Ἑστῖαν». — Σ.τ.Δ.

(1) Καὶ δὴ ἐν τῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ.

τι οὐ μόνον ἐπρώτευεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ λυκεῖῳ (Louis-le-Grand), ἀλλ' ἐδραβεύετο καὶ εἰς τοὺς μεταξὺ ὄλων τῶν παρισινῶν λυκείων διαγωνισμοὺς (concours général). Διὰ διαγωνισμοῦ πεφημισμένου διὰ τὴν δυσκολίαν του, εἰσήρχετο εἰκοσαετῆς εἰς τὴν École Polytechnique περατώσας τὰς ἐν ταύτῃ σπουδὰς, ἠθέλησε νὰ εἰδικοποιηθῆ εἰς τὴν μεταλλευτικὴν καὶ πάλιν διὰ διαγωνισμοῦ εἰσήλθεν εἰς τὴν École des Mines, ἐνθα διέμεινε ἐπὶ τριετίαν, συμπληρῶν τὰς ἐν Παρισίοις σπουδὰς διὰ διαμονῶν εἰς μεταλλεῖα καὶ ὄρυχεῖα. Ἐκ παραλλήλου εὑρίσκει τὸν καιρὸν ν' ἀκολουθῆ ἐν τῇ Σορβόννῃ καθαρῶς θεωρητικὰ μαθήματα καὶ νὰ λάβῃ τὸ πτυχίον μαθηματικοῦ. Ὅθεν ἀνευ ὑπερβολῆς δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δύσκολον ἦτο νὰ συναντήσῃ τις ἄλλον μηχανικὸν εὐμοιροῦντα εὐρυτέρας καὶ πληρεστέρας μορφώσεως.

Ἀληθῶς δ' ὅμως καὶ πολλὰ ἔτη αἱ σπουδαὶ αὐταὶ ἀπήτησαν. Μικρὸν δὲ μετὰ τὸ πέρας αὐτῶν (1873), ὁ Νέγρης, τριακονταετῆς περίπου, ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην Ρίζου. Ἦτο δ' αὕτη κυρία ἀνταξία αὐτοῦ οὐ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως γένους, — ἦτο πρὸς πατρὸς ἐγγονὴ τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ (1) καὶ πρὸς μητρὸς Σούτσου, — ἀλλὰ καὶ ἀπόψεως ἠθους καὶ ἰδανικῶν. Ὁ πρόωρος θάνατός της κατεπίκρανε τὸν σύζυγόν της, ὅστις μόνον εὑρίσκει παρηγορίαν εἰς τὸ μοναδικόν του τέκνον, θυγατέρα (2) ἣτις, ὡς μοὶ ἔλεγεν, ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχία καὶ τὸ καύχημα τοῦ γήρατός του, καὶ εἰς τὴν πατριαρχικὴν οἰκογένειαν τῆς ὁποίας διήρχετο πᾶσαν διαθέσιμον ὥραν.

Πρὸς τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του συμπίπτει καὶ ἄλλο σπουδαῖον ἐν τῷ βίῳ του γεγονός. Αἱ ἐξαιρετικαὶ του σπουδαὶ ἐξησφάλιζον αὐτῷ ἐξαιρετικὴν ἐν Γαλλίᾳ σταδιοδρομίαν· ἀλλ' ἐν ᾧ τόσοι ἡμέτεροι συμπατριῶται, μόλις περάσωσιν ἔτη τινὰ ἐν τῇ ξένῃ, λησμονοῦσι τὴν πατρίδα των, ὁ Νέγρης ὅστις, τῷ 1873, ἐπὶ 27 ἐτῶν ζωῆς εἶχε διέλθῃ τὰ 21 ἐν Γαλλίᾳ, ἐνόμισεν ὅτι καθήκον εἶχε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἑλλάδα.

(1) Τοῦ ποιητοῦ τῶν Κοραϊστικῶν, τοῦ πρώτου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Καποδιστριαίου, τὸν θανόντα πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει.

(2) Τὴν Καν Λουκίαν Ἀσημάκη Ζατῆν.

II

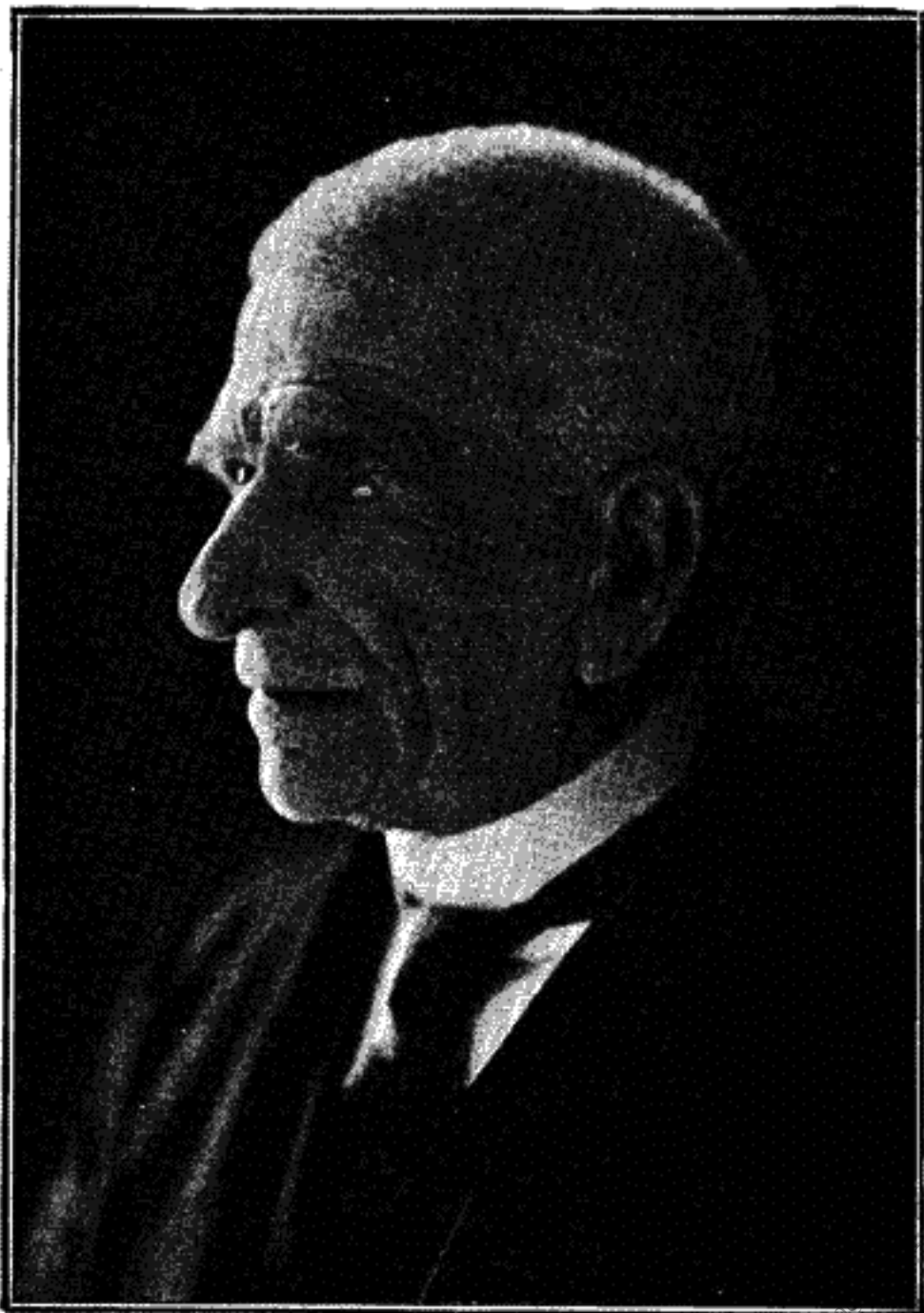
Με τὴν ἐπιστροφὴν του δὲ ἀρχίζει καὶ ἡ δευτέρα περίοδος τῆς ζωῆς του ἢ παραταθείσα μέχρι τοῦ 1898. Αὕτη κέντρον ἔχει τὸ Λαύριον.

Τὸ Λαυρεωτικὸν ζήτημα, ὅπερ θλίβου δεινὸν νὰ μᾶς φέρῃ εἰς ρήξιν πρὸς τὴν Γαλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, εἶχε τότε κατ' ἀρχὴν λυθῆ. Ἄλλ' ἔμμενον πλείστα λεπτομέρεια ἀκανόνιστοι μεταξὺ τῶν δύο ἐταιρειῶν, τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ξένης, πρὸς δὲ ἡ σύμπτυξις τοῦ πρώτου ἐργατικῶν συνουκισμοῦ ἐγένετο ζήτημα τῆς ἀγνώστου. Ὁθεν ἡ ἔκτατος καταργηθεῖσα, θέσις τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Λαυρίου μετὰ τὰ ποικίλα τῆς διοικητικῆς, τεχνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζητήματα, ἦτο ἐκ τῶν βαρυτέρων. Ὁ Δεληγεώργης ἠτένισε πρὸς τὸν νέον Φαναριώτην καὶ ὁ τρόπος κατ' ὃν οὗτος ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντά του—κατορθώσας νὰ εὐχαριστήσῃ καὶ κυβερνήσῃ, καὶ ἐταιρείαν καὶ ἐργάτας — ἐδικαίωσε, πλήρως τὴν ἐκλογὴν. Ἦθελε δ' ἐπὶ μακρὸν ἐξακολουθήσῃ πληρῶν τὴν θέσιν ταύτην, ἀνευ ἐπεισοδίου τινὸς ἐν ᾧ διαφαίνεται καὶ ὁ πουρατισμὸς τοῦ ἀνδρός. Ἰδοὺ πῶς ἀφγγεῖται τοῦτο ὁ ἐγγονὸς του κ. Φωκίων Ζαΐμης, ἐν σημειώματι ἐξ οὗ ἦντλησα καὶ ἄλλας πολυτίμους πληροφορίες:

«Ἡ περαιτέρω του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Λαυρίου, γενομένη δεκτικὴ καὶ ἀ Φεβρουάριον τοῦ 1875, συνδέεται στενῶς καὶ πρὸς ἐπεισόδιον χαρῆς ηριστικῶν τῶν ἀυστηρησάτων ἡθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ ὅποιον σήμερον ἀσφαλῶς ἦθελε πρέλθει τελείως ἀ-

πρατήρητον. Ὁ Φ. Ν. πληροφορηθεὶς ὅτι εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἀστυνόμου Λαυρίου εἶχον καταφύγῃ δύο Ἰταλοὶ ἐργάται μετὰ δύο κυριῶν ἐλαφρῶν ἡθῶν, ἐλαθεν ἐν τῇ ἀρμοδιότητι του πρὸς ἀποφυγὴν δημοσίων παρεκτροπῶν (ἐξ ἐξεγέρσεως τοῦ πληθυσμοῦ) τὰ δέοντα μέτρα, ἀπομακρύνων ἐπιμελῶς τοὺς δύο τούτους ἐργάτας ἐκ Λαυρίου διὰ τοῦ ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀναχωροῦντος ἀτμοπλοίου, σπεύσας ἐκ παραλλήλου δι' ἀναφορᾶς του νὰ ζητήσῃ τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀρμοδίου Ἰπουργείου ἐπιβολὴν ποινῆς εἰς τὸν Ἀστυνόμον, πράγμα ὁμοῦ τὸ ὅποιον τὸ Ἰπουργεῖον δὲν ἐνέκρινε».

Ἡ παραίτησις δ' ὁμοῦ αὕτη δὲν διέκοψε τὰς σχέσεις του πρὸς τὸ Λαύριον. Ἄμα σχε-

ΦΩΚΙΩΝ ΝΕΓΡΗΣ

δὸν ταύτη ανέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας Μεταλλουργείων Λαυρίου. Ὅποιας δ' ὑπηρεσίας προσέφερον εἰς τὴν ἐν λόγῳ Ἑταιρείαν, βαινούση τότε πρὸς μαρμαρόν, συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι, ἀφ' οὗ ὁ Νέγρης παρητήθη τῆς διεύθυνσεως τῷ 1887 ὅπως πολιτευθῆ καὶ ανέλαβε τῷ 1890 τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας Δημοσίων καὶ Ἰδιωτικῶν ἔργων, ἢ Ἑταιρεία Λαυρίου τὸν πειθηνάγκασε νὰ ἐπαγαλάθῃ ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς διεύθυνσιν.

Ὄντως ὁ Νέγρης δὲν περιωρίσθη νὰ μεταγγίσῃ καὶ προσαρμόσῃ τὰ ἐν τῇ Δύσει, ἀλλὰ καὶ οὐσυνδῶς ἐβελτίωσεν αὐτὰ διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν μεθόδων καμινεύσεως, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς κατασκευῆς πυρριμάχων πλίνθων ἐκ σιδήρου διὰ τὴν μεταλλουργίαν τοῦ σιδήρου. Τοῦ Νέγρη ὡς διευθυντοῦ μεταλλευτικῶν ἐπιχειρήσεων θὰ λάβετε πληρεστέραν ἰδέαν ἐκ τῆς μελέτης ἣν θὰ γράψῃ μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐπιμελείας καὶ ἀρμοδιότητος ὁ κ. Δοανίδης· ὑπάρχει δ' ὅμως μία ἀποψις αὐτῆς ἣν καὶ ἐγὼ ὁ ἀναρμοδιώτατος δύναμαι καὶ ἔχω καθήκον νὰ ἐξάρω, εἶναι δ' αὕτη ἢ πρὸς τοὺς ἐργάτας διάθεσις του. Ὁ Νέγρης ἀντελαμβάνετο πλήρως ὅτι ὁ κατὰ τοῦ κεφαλαίου πόλεμος ἦτο ἐγκληματικὸς ἐν χώρᾳ στερουμένη κεφαλαίου ὡς ἡ Ἑλλάς, καὶ ἐν παραμοναῖς ἐκλογῶν ἀκόμη ἔλεγεν εἰς τοὺς ἐργάτας ὅτι πρέπει νὰ ζητῶσι «δίκαια καὶ ἐφικτά». Εἶχε δ' ὅμως καὶ πλήρη συναίσθησιν τῶν πρὸς τὸν ἐργατικὸν κόσμον καθηκόντων τῆς τε πολιτείας καὶ τῶν ἑταιρειῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν ὄσων παρὰ τῆς πολιτείας ἐπέτυχεν, ὁ λόγος μετ' ὀλίγον· τὸ συνεχὲς ὅμως καὶ καρποφόρον ἐνδιαφέρον ὑπερ ἐδεικνυεν ὡς διευθυντῆς ἑταιρείας πρὸς προαγωγὴν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν τοῦ ἐργάτου, κρίνεται ἐκ τοῦ γοήτρου ὑπερ ἀπέκτησε καὶ μέχρι τέλους ἐκράτησε. Τοῦτου ὁ κ. Φωκίων Ζαίμης, ἀφηγεῖται τὴν ἐξῆς χαρακτηριστικὴν ἐκδήλωσιν :

«Περὶ τῷ 1897 ὁ Φ. Σερπιέρης, διευθυντῆς τῶν Γαλλικῶν Μεταλλουργείων Λαυρίου, κατόπιν ρήξεως πρὸς τοὺς ἐργάτας, ἐνεκλείσθη ὑπ' αὐτῶν ἐν τοῖς Γραφείοις του· αἱ ἀρχαὶ μεταίως εἶχον ἐπέμβει, ἢ δὲ δυσφορία τοῦ πλήθους· λόγῳ πυροβολισμοῦ ἐκ μέρους ὑπ' ἀλλήλου ἀποκεκλεισμένου μετὰ τοῦ κ. Σ. ἐν τοῖς Γραφείοις, εἶχε μεταβληθῆ εἰς στάσιν, διότι οἱ ἐκμαγέντες πάνοπλοι ἐργάται εἶχον θέσει πῦρ. Τότε ἡ κυρία Σερπιέρη ἐστράφη πρὸς τὸν Φ. Ν. ὡς πρὸς τὸν μόνον δυνάμενον νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν. Οὗτος πράγματι, δια-

σχίσας τὸ μινόμενον πλῆθος, ἔφθασε μέχρι τῆς καιομένης οἰκίας ὅπου εὗρισκετο ὁ Σ., καὶ στραφεὶς τότε πρὸς τοὺς ἀπειλοῦντας τὴν διὰ λυνσαρισματοῦ ἐξόντωσιν αὐτοῦ, ἐπέδρασε ὡς διὰ θαύματος ἡσυχίαν καὶ πρᾶλαβῶν μετ' ἑαυτοῦ τὸν κ. Σερπιέρην, διέταξε τὸ πλῆθος νὰ σβύσῃ τὴν πυρκαϊάν διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν αἱ ὁποῖαι τὴν εἶχον ἀνάψῃ».

Ἄνθρωπος ἐμπορούμενος ὑπὸ τοιούτων ἰδανικῶν ἦτο φυσικὸν νὰ φιλοδοξήσῃ νὰ ὑπηρετήσῃ γενικώτερον καὶ πατρίδα καὶ κοινωνίαν.

Ὄντως δὲ τῷ 1887 ὁ Νέγρης ἐξελέγετο βουλευτῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ μετ' οὐ πολὺ ἐδέγετο ὑποψηφιότητα δημάρχου Ἀθηνῶν· τότε τὸν εἶδον καὶ ἐγὼ διὰ πρώτην φοράν, καίτοι δὲ ἤμην μόλις δεκαετής, ἐνθυμοῦμαι κάλλιστα τὰ κατὰ τὴν συνάντησίν μας :

Κατόικουν τότε παρὰ τῷ θεῷ μου Ἐμμανουὴλ Ροῖδης. Μεσημβριαν τινά, ἐπανερχόμενοι ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, συνηγήσαμεν πρὸ τῶν Ἀνακτόρων τὸν Φ. Νέγρη καὶ ἐμάθομεν παρ' αὐτοῦ ὅτι ἐπέισθη νὰ δεχθῆ ὑποψηφιότητα δημάρχου Ἀθηναίων. Ὁ Ροῖδης ἐξεδήλωσεν ἐπὶ τούτῳ μέγαν ἐνθουσιασμόν καί, ἀποχαιρετίσας τὸν Νέγρη, ἤρχισε, μονολογῶν ὅπως ὄλοι οἱ κωφοί, νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν νεαρὸν ἀνεψιὸν του ὄλους τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ Νέγρης θὰ ἦτο ἰδανικὸς δήμαρχος· ἦτο ἐπιστήμων καὶ εἶχε πρακτικὸν πνεῦμα· ἦτο ἀριστοκράτης καὶ ἠγάπα τὸν λαόν· εἶχε τελείαν γαλλικὴν μόρφωσιν καὶ ἦτο ἐλληνικώτατος, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ πανηγυρικὸς ἐσυνεχίσθη μέχρις οὗ ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Φιλελλήνων κατοικίας μας. Βάζων τὸ κλειδί στὴν κλειδαρότρυπα, ὁ Ροῖδης ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ συνοψίσῃ τὰ λεχθέντα καὶ τὰ συνώψισεν ὡς ἐξῆς : «Ὁ Νέγρης εἶναι ἀναμφισβητήτως ὁ ἐνδεδειγμένος δήμαρχος Ἀθηναίων... καὶ δι' αὐτὸ φοβοῦμαι πῶς θ' ἀποτύχῃ». Καὶ ὄντως τοῦ Νέγρη προετιμήθη ὁ Φιλῆμων. Ὅχι δὲ μόνον ἀπέτυχεν, ἀλλὰ καὶ τὰ κόμματα, ἅτινα ἀνέκαθεν ἀκούω ὀδυρόμενα ὅτι στεροῦνται ὑποψηφίων καταλλήλων διὰ τὸν πρῶτον δήμον τοῦ Κράτους, ἐπιμελῶς τὸν ἐλησμόνησαν. Ὅποῖος δὲ ὄντως ἰδανικὸς δήμαρχος Ἀθηνῶν θὰ ἦτο καταδείχθη ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν διψήκησε τὸν δήμον Λαυρίου, ἐν ᾧ πλοῦσιοι καὶ πένητες εὐλογοῦν ἔτι σήμερον τὸ ὄνομά του. Τὴν δημαρχίαν Λαυρίου ἐγκατέλιπεν ἄλλωστε μόνον ὅτε τῷ 1898 ἀνέλαβε τὸ

υπουργείον τῶν Οἰκονομικῶν. Μὲ τὴν ὑπουργείαν δὲ ταύτην ἀρχεται ἡ τρίτη καὶ τελευταία τοῦ σταδίου του περιόδου.

III

Ὁ Νέγρης ὑπουργευσὲ τῶν Οἰκονομικῶν δις : τῷ 1898—1899 καὶ τῷ 1901—1902. Τῆς δράσεώς του ἐν τῷ ὑπουργείῳ θὰ λάβετε πλήρη εἰκόνα ἐκ τῆς ὄντως ἀρτίας μελέτης ἣν ὁ ὑπ' αὐτὸν τότε ὑπηρετήσας κ. Κοφινᾶς ἔγραψε διὰ τὸ τεῦχος ὑπερ ἐτοιμάζει ὁ Σύλλογος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν. Ἴδου ἀτελής περίληψις αὐτῆς. Ὁ Νέγρης, μετέχων τῶν μὴ διαθέτων κοινοβουλευτικὴν πλειοψηφίαν ὑπουργείων τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ μεγάλας μεταρρυθμίσεις καὶ βελτιώσεις. Ἐν τούτοις εἰς τρία σημεῖα ἐπέτυχε τὰ ἐξῆς σπουδαιότατα : α) Ἐκάνονισε τὴν λειτουργίαν τοῦ Διαθνοῦς Ἐλέγχου. Τούτου τὴν ἐπιβολὴν ὑπὸ τύπον ἠπιώτερον ἢ ὅ,τι ἐπεθύμουν τινὲς τῶν Δυνάμεων, εἶχεν ἐπιτύχῃ, ἐργασθεὶς μετὰ πολλῆς διπλωματικότητος, ὁ προκάτοχος του Στέφανος Στρέϊτ' ἀλλ' ὁ νέος θεσμὸς δὲν εἶχεν ἀρχίσῃ ἐφαρμοζόμενος, ὅθεν ἀπέμενον πολλὰ ζητήματα· ταῦτα δ' ὁ Νέγρης, ἀντιλαμβανόμενος ὡς ἄριστα τὴν νοοτροπίαν τῶν Εὐρωπαίων ἀλλὰ καὶ ἀκραιφνῆς Ἑλλην, ἐκάνονισε μετὰ δεξιότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. β) Ἐπραγματοποίησε τὸ δάνειον δι' οὗ κατεσκευάσθη ὁ σιδηρόδρομος Πειραιῶς—Συνόρων, ὁ νῦν συνδέων ἡμᾶς μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ ἑ τσαύτας προσεγγικὸν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 ὑπηρεσίας. γ) Ἐπεδίωξε τὴν εἰλικρινῆ ἰσοσχέλισιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, μὴ διστάσας ἐν παραμοναῖς ἐκλογῶν ν' ἀπολύσῃ πολλὰς δεκάδας ὑπαλλήλων.

Ἄλλ' ἡ ἱκανότης ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν δὲν διαφαίνεται τόσον εἰς τὰ ἐξαιρετικὰ μέτρα ὅσον εἰς τὴν καθ' ἡμέραν διοίκησιν τοῦ Ὑπουργείου. Ἐν ταύτῃ δ' ἐξαιρετικῶς διέπρεψεν ὁ μεταστάς. Ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ κ. Κοφινᾶ, αὐτόπτου μάρτυρος, βλέπομεν τὸν Νέγρη ἀστηρὸν πρὸς ἑαυτὸν (φθάνοντα εἰς τὸ ὑπουργεῖον πρῶτον καὶ ἀναχωροῦντα τελευταῖον), πατρικὸν καὶ δίκαιον πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους, ἀξιοῦντα δ' ὅμως παρ' αὐτῶν, ὡς δεικνύουσιν αἱ ἐγκύκλιοί του, νὰ φέρωνται φιλοφρόνως πρὸς τοὺς φορολογουμένους, ν' ἀκούσῃ τὰ παράπονά των καὶ νὰ διεκπεραιώσῃ ταχέως τὰς ὑποθέσεις των. Τὸν

βλέπομεν ἐπίσης μεριμνῶντα περὶ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων· οὕτω αὐτὸς ἐχορήγησεν ἀτέλειαν τῶν χρησιμωτάτων τῇ παραγωγῇ λιπασμάτων· πρὸ παντὸς δ' ὅμως ἀποκαλυπτόμεθα πρὸ τῆς εὐθύτητός του καὶ τῆς ἀνωτέρας ἀντιλήψεως ἣν εἶχε τοῦ καθήκοντος. Ἐν παραμοναῖς ἐκλογῶν καθ' ἃς καὶ αὐτὸς καὶ ὅλοι οἱ συνυπουργοὶ του ἦσαν ὑποψήφιοι, ἐξαπολύει ἐγκύκλιον διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾷ αὐστηρῶς εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τὸ ν' ἀποφύγῃσι πᾶσαν ἐπέμβασιν εἰς τὰς ἐκλογάς, ἔτι δὲ καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ παρεξηγηθῇ ὡς κομματικόν.

Τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας ἀρετὰς ἀνεγνώρισεν ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ὅστις ἐξηκολούθει ἐπὶ μακρὰ ἔτη ψηφίζων τὸν Νέγρη βουλευτὴν ἔστω καὶ μεμονωμένην ὑποβάλλοντα ὑποψηφιότητα καὶ παλαίοντα πρὸς δύο ἰσχυρὰ κόμματα. Ἀλλὰ τοὺς χαρακτήρας πολὺ ὀλιγώτερον τοῦ λαοῦ ἐκτιμῶσι τὰ κόμματα· δι' ὃ δὲν τῷ προσεφέρθησαν—οὐδ' ἐν στιγμαῖς ἀνορθώσεως—οὔτε ὑπουργεῖον, οὔτε δημορχία, οὔτε γενικὴ διοίκησις. Ἐδέησε δὲ διὰ νὰ ξαναγίνῃ ὑπουργός, καὶ δὴ εἰς ὑπηρεσιακὰ ὑπουργεῖα, νὰ ἐνσκήψωσιν αἱ θύελλαι τοῦ 1915 καὶ 1917. Καὶ τὸ μὲν 1916 ὑπουργευσὲ τῆς Συγκοινωνίας, τὸ δὲ 1917 τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐν τῇ ιδιότητι ταύτῃ συνέταξε τὸ πρῶτον διάγγελμα τοῦ Ἀλεξάνδρου· τοῦτο κατεκρίθη τότε ζωηρῶς ὑπὸ τινῶν κύκλων ἰδίᾳ ἐν Παρισίοις· ἀλλὰ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι ὁ Νέγρης διέγνωσε καλλίτερον τὴν ψυχολογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὰ κατέχοντα αὐτὸν τότε αἰσθήματα.

Προσθέτω ὅτι καὶ μακρὰν τοῦ ὑπουργικοῦ θώκου, ὁ Νέγρης ἔδρα κοινωνικῶς πολὺ περισσότερον ἢ ἄλλοι διελθόντες μακαρίως πολλὰ ἔτη ἐν αὐτῷ. Ἡ δρᾶσις του, πολυσχιδестаτή, περὶ τρία σημεῖα κυρίως συνεχεντρώθη :

α) **Τὸ κοινοβούλιον.** Ἐν τούτῳ πάλιν ὁ Νέγρης ἔδρα διττῶς, ὑποβάλλων νομοσχέδια καὶ ἀφ' ἑτέρου συζητῶν τὰ νομοσχέδια τῶν ἄλλων. Ἐκ τῶν νόμων τῶν ὁποίων ἡ πατρότης τῷ ὀφείλεται, ὁ κυριώτερος ἴσως εἶναι ὁ ΒΩΜΑ', ὁ ἐγκαθιδρύων τὰς μεταλλευτικὰς συντάξεις· τούτου ἔδωκα ἀλλαχοῦ(1)

(1) Ἐν μελέτῃ ἀντυπωθεσίᾳ, ἐκ τοῦ Δελτίου τοῦ Διαθνοῦ· Γραφείου Ἐργασίας βλ. La législation ouvrière en Grèce (Γενεύη, 1922), βλ. ἰδίᾳ σελ. 11—18.

έκτενή ανάλυσιν, τονίσας ότι υπήρξεν ό ακρογωνιαίος λίθος τής μετά ταύτα φιλεργατικής νομοθεσίας, και ιδίως ή βάση των λοιπών ταμείων συντάξεων (1). Ός προς δέ τας επί των νομοσχεδίων των άλλων γνώμας του, τό μόνον όπερ ό χρόνος επιτρέπει να είπωμεν, είναι ότι ήσαν σεμνά, μεμετροημένα τό ύφος, λίαν μελετημένα και έν γένει συντελεστικώταται διά τήν ανύψωσιν του επιπέδου των κοινοβουλευτικών συζητήσεων.

2) **Τας γεωλογικάς μελέτας.** Και έδω πρόκειται περί θέματος ξένου προς τήν αρμοδιότητά μου και δι' ό παραπέμπω εις τας ώραιάς περί Νέγρη ως γεωλόγου μελέτας του καθηγητού Κτενά. Πλήν και εις τούς άγεύστους γεωλογικών γνώσεων έμποιοϋσιν έντύπωσιν, παρά τήν πρωτοτυπίαν και τόν όγκον των γαλλιστί ή έλληνιστί δημοσιευθεισών τούτων μελετών (τό σύνολόν των ύπερβαίνει τας 1000 σελίδας), οι άτυτοι κόποι ους προϋποθέτουσιν. Επί έτη, διά να συλλέξη τά δι' αυτάς στοιχεία, ό Νέγρης περιπλανήτο ανά τήν Ελλάδα, αναρριχώμενος εις τ' άποκρημνότερα των όρέων και ζών επί μήνας έν καλύδαις. Οι χωρικοί μάλιστα, βλέποντες τας δεινοπαθείας εις άς ύπέβαλλεν έαυτόν άνήρ πρεσβύτης ήδη, συνεπέρανον ότι εκ τιαύτης έργασίας θα προσεπορίζετο μεγάλα κέρδη, και ήρώτων αυτόν τί μισθόν τή δίδει ή κυβέρνησις. Γνωστόν άλλως ότι τήν έπιστημονικήν δρᾶσιν του Νέγρη ανεγνώρισεν ή Φυσικομαθηματική Σχολή, ανακηρύξασα αυτόν πρώτον Έλληνα επίτιμον αυτής διδάκτορα, ως επίσης και ή Ακαδημία Αθηνών ής ό Νέγρης υπήρξεν ό πρώ-

(1) Ένδεικτικόν εή; εύγνωμοσύνης των έργατων και ύπεκλήλων των Σιδηροδρομικών Έκπαιρειών Αττικής; και ΣΠΑΗ είναι ότι μέχρι σήμερα τα καταστατικά των Ταμείων Συντάξεων αυτών φέρουσιν εις τήν πρόθετον σελίδα τυπωμένην τήν εικόνα του Φ. Ν.

τος πρόεδρος, άνεκτιμήτους προσενεγκών αυτή ύπηρεσίας.

3) **Ό Σύλλογος τής Κοινωνίας των Έθνών.** Ό Νέγρης έπίστευεν εις τήν Κοινωνίαν των Έθνών, διότι ό πατριωτισμός του συνεδουζετο ως άριστα προς ιδανικά ειρήνης και διότι πολλά προσεδόχα και εκ του Διεθνούς Γραφείου Έργασίας προς άποκατάστασιν παρά τήν πολιτικήν και τής κοινωνικής ειρήνης. Δι' ό άμα σχεδόν τή ιδρύσει του Έλληνικού Συλλόγου τής Κοινωνίας των Έθνών ανέλαβε τήν προεδρείαν και άφωσιώθη αυτόψ ψυχή τε και σώματι. Είχε λαχθή περι αυτόν ότι ήτο και γραμματεϋς των συλλόγων ών προήδρευεν. Επί του προκειμένου δέν απέστεργεν ουτε έργα αντιγραφείως, κατήρχετο δέ και εις κατήχοντα κλητήρος. Πολλάκις, πλέον ή όγδοηκοντούτης, ήρχετο πεζός εκ του επί τής οδου Τριχόρφων λιτού του οικίσκου εις τό Υπουργείον των Έξωτερικών διά να εξακριβώση μικράν τινα λεπτομέρειαν. Η κατανάλωσις χρόνου πολλού εις λεπτομερείας τή προσήφθη ένίστε ως μικρολογία, άλλ' οι ταύτα λέγοντες λησμονοϋσιν ότι ή παραμέλησις των λεπτομερειών συνεπάγεται τήν κατάρρευσιν του συνόλου, και ότι ειδικώς έν Ελλάδα ό πρόεδρος συλλόγου σπανίως δύναται να έλπίση πολλήν επικουρίαν εκ των συναδέλφων του εις τό προεδρείον. Πάντως άπλήν αλήθειαν λέγει ό παρατηρών ότι, επί δεκαετίαν σχεδόν, ό Έλληνικός Σύλλογος ήτο ό Νέγρης. Τοϋτο άλλως ανεγνώρισεν και ή Διεθνής Ένωσις των Συλλόγων, εκλέξασα αυτόν αντιπρόεδρόν της, καιτοι ουδέποτε μετέβαινεν εις τό έξωτερικόν.

* * *

Τοιοϋτος έν συνόψει ό πρό μικροϋ άποθανών έπιστήμων και πολιτευτής. Καταλείπει έργα πολλά και μεγάλα, πρό παντός δ' όμως παράδειγμα, όπερ πρέπει να μιμηθώμεν αν θέλωμεν να όρθοποδήσιν ή πατρίς.

A. M. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

